

REIZEN IN CHINA, ALS EEN BLINDE, OP DE TAST

Vanuit mijn kamer op de zevende verdieping van het Liu Hua-hotel kan ik het stationsplein van Guangzhou overzien. Het is elf uur 's avonds en er is vrijwel niemand meer op straat. Het is donker, de paar straatlantaarns geven niet veel licht. Rond het plein staan vijf gebouwen, allemaal vierkante blokken beton van minstens een paar honderd meter breed. Op een kolos links staat de enige versiering van het plein: een rode neonreclame. 'Sanyo' zou er moeten staan, maar de y brandt niet. Vroeger, zo is te zien op oude ansichten, heeft op het station aan de overkant een portret van Mao gehangen; dat is er niet meer.

Een uur eerder wilde ik wat eten in een van de restaurants van het hotel. In alle grote, kale vertrekken werd de vloer gedweild en stonden de stoelen op de tafels. In de omgeving van het hotel zocht ik ook nog naar een gelegenheid die open was. De brede straten lagen er verlaten bij.

In de entreehal van het hotel, een hoge ruimte zonder enige franje, dweilden vrouwen in grijze katoenen pakken de betonnen vloer. Alle gasten waren al naar bed. In de vier vleugels van het hotel, elk acht verdiepingen met kamers aan weerszijden van holle gangen, weerkaatste zo nu en dan de klap van een deur die dichtgeslagen werd.

In de gedeelten waar uitsluitend bewoners van de Chinese Volksrepubliek waren ondergebracht, was een enkeling op weg naar de wc: een zeer eenvoudige voorziening die deed denken aan die in een legerkazerne.

Op de bovenste verdiepingen, waar vooral Hongkong-Chinezen en westerse toeristen logeren, hebben de kamers een eigen

badcel, een telefoon, een muskietennet en een bureau. Daarop ligt een folder, in het Engels, waarin staat dat het hotel beschikt over een restaurant dat vierentwintig uur per dag open is; het personeel schijnt daar niet van op de hoogte te zijn.

Verder is er de merkwaardige mededeling te lezen dat gokken, vuurwerk, explosieven en overspel in de hotelkamers niet zijn toegestaan. Niet dat deze kamer met de vloer van beton, de bladdeurende muren en de grauwe gordijnen die te kort zijn en te smal, uitnodigt tot het maken van frivole plannen.

Al jaren droomde ik ervan om ooit alleen, zonder de storende aanwezigheid van een groep, naar China te gaan. In Japan had ik het gerucht gehoord dat het sinds enkele maanden mogelijk zou zijn om een individueel visum voor het land te krijgen. Waar precies, dat kon niemand vertellen.

In Hongkong ging ik naar het officiële Chinese reisbureau, vrijwel het enige kantoor in de energieke stad dat er zeer beperkte openingsuren op na hield. De man achter de balie gaf niet eens antwoord toen ik hem vroeg naar de mogelijkheid om op eigen gelegenheid naar China te gaan. Hij wees op een bak folders waarin een aantal groepsreizen stond aangeprezen. De goedkoopste, een bezoek van een dag aan een stadje net over de grens waar een kindercrèche en het geboortehuis van Sun Yatsen bezichtigd zouden worden, kostte honderdvijftig gulden. Zo'n dag leek mij een ontluisterende ervaring worden, dus zag ik maar van mijn plannen af.

Een paar dagen later ontmoette ik in een café in Kowloon, het vasteland van Hongkong, een Fransman die net een maand in China was geweest, alleen. Hij gaf me het adres waar hij zijn visum gekregen had. Zijn verhalen over zijn reis klonken mij ongeloofwaardig in de oren. Soms had hij een dag lopen zoeken naar een hotel, voor het kopen van een treinkaartje was hij een paar keer twee dagen in de weer geweest. 'Wie de weg kan vinden in China,' zei hij, 'zal nergens ter wereld ooit meer verdwalen.' Hij raadde mij aan om alle aantekeningen die hij verzameld had over te nemen: plattegronden van steden, de nummers van bussen die van een

station naar een hotel reden en tekeningen van hotels omdat ze anders niet als zodanig te herkennen zouden zijn. Over de reisgidsen voor China deed hij zeer misprijzend: 'Die zijn geschreven voor groepen die van tevoren alles geboekt hebben en een Chinese begeleider bij zich hebben.' Alleen, zonder een woord Chinees te spreken, had hij zich vaak als een blinde gevoeld die op de tast door een onbekende stad schuifelt.

Maar de Chinezen zijn toch vriendelijke, hulpvaardige mensen, wierp ik tegen. Hij zei dat hij zich China vroeger ook altijd voorstelde als een land vol vriendelijk glimlachende, klappende Chinezen, maar dat ze door hun massale onverschilligheid hem tot aan de grens van de waanzin hadden gebracht. Nu verdronk hij zijn verdriet over zijn treurige ervaringen.

Ik stoorde me niet aan deze melancholieke bespiegelingen en ging vol goede moed op zoek naar de plaats waar het Chinese visum te krijgen zou zijn. Het was een pension op de zestiende verdieping van een bouwvallige flat in Kowloon.

Twee Chinese jongens achter een bureau in de gang waren de managers van deze nering. Ze verdienden wat geld bij met smokkel van elektronica naar Korea en Taiwan, met het ronselen van figuranten voor seksfilms en met de verkoop van visa voor China. Wie zijn paspoort inleverde en honderd gulden betaalde, kreeg na een paar dagen het document terug met een vet stempel erin. De twee jongens deden zeer vaag over de herkomst van dat stempel. De een beweerde dat hij het haalde bij een ambassade in Hongkong, de ander vertelde dat hij eens in de paar dagen met een stapel paspoorten de grens overging en de zaak in China regelde.

De trein die elke ochtend vanuit Kowloon naar het grensplaatsje Lowu rijdt, was al helemaal vol. Honderden Hongkong-Chinezen waren op weg naar Guangzhou. Ze hadden enorme hoeveelheden bagage bij zich, waaronder ventilatoren, cassetterecorders en snelkookpannen. In Lowu moesten we over een brug lopen. Aan de andere kant stonden strenge militairen met rode sterren op hun pet te wachten.

Voor niet-Chinezen was er een speciaal douanekantoor. Daar

zat een Engelse vrouw formulieren in te vullen, meer westerse bezoekers waren er niet. De meesten nemen de sneltrein uit Hongkong naar Guangzhou of gaan met de draagvleugelboot, die maar een uur onderweg is.

In het grenswisselkantoor zat geüniformeerd personeel dat mij ernstig, haast afwerend aankeek. Een man legde bits het Chinese geldsysteem uit. Voor mijn travellercheques kreeg ik *foreigners' money*, niet te verwarren met het *people's money* dat de gewone Chinezen in hun loonzakje krijgen.

In de trein naar Guangzhou sprak een jongen in een blauw pak mij aan. Hij wilde zijn volksbankbiljetten ruilen voor mijn '*funny money*', zoals alle Chinezen dat geld zullen noemen omdat het woord 'foreigner' te moeilijk is om uit te spreken. Onder zijn bank stonden drie cassetterecorders met elk twee ingebouwde luidsprekers. Hij had de apparaten net in ontvangst genomen van de Hongkongse familieleden die even de grens waren overgewipt. De hele trein was afgeladen met passagiers die zich met dit soort handel bezighielden. Het bagagerek stond vol dozen.

De uitgang van het station in Guangzhou was omstuwd door honderden Chinezen die ademloos toekeken. Ze stonden daar niet te wachten op familie of vrienden, niemand gaf een teken van herkenning. Ze stonden daar uit nieuwsgierigheid.

Het stationsplein was druk. Mensen in grauwe pakken op zwarte fietsen met vrachtjes achterop ploegden over de weg. Bestofte, oude bussen reden af en aan. Grijszvrachtwagens ronkten voorbij en verspreidden stinkende wolken van uitlaatgassen die als een waas over het plein bleven hangen. Ik dacht aan een beroepsfotograaf uit Hongkong die verteld had dat hij altijd zwart-witfoto's maakte in China omdat die de sfeer van het land het beste weergeven.

Ik stelde mezelf gerust met de gedachten dat het station in een buitenwijk moest liggen en dat Guangzhou toch de zwierige hoofdstad van het zwoele zuiden wordt genoemd. Ik nam maar meteen een bus naar het eiland Shamian, in het centrum van Guangzhou, dat in alle gidsen de interessantste attractie van de stad

wordt genoemd. Van 1861 tot 1949 woonden daar westerse zakenlieden, onder wie Nederlanders, in prachtige villa's. Mooie tuinen waren er in die tijd, tennisvelden, een zeilclub en een voetbalclub. In het chique Victoriahotel werden grote feesten georganiseerd. Ruim dertig jaar geleden vertrok de laatste koloniaal.

Verbaasd liep ik over het eiland. Inderdaad riepen de haveloze gebouwen in de verte een associatie op met Parijs. Nu waren ze omgetoverd tot huurkazernes met versleten wasgoed voor elk raam, of het waren uitgewoonde kantoren geworden. Daartussen niets dan stoffige vlakten. Verscheidene toeristen banjerden over het eiland, een groepje Fransen, een groepje Amerikanen met Japanse camera's op de buik. Een stuk of twintig pioniertjes met rode sjaaltjes om waren aan het spelen op een modderig pleintje. Alle toeristen maakten foto's van de kinderen, omdat verder eigenlijk niets het fotograferen waard was.

In de bus op de terugweg naar het Liu Hua-hotel las ik in een reisgids dat het eens zo sobere China nu ook is gecoca-colaniseerd. Nog even, voorspelde de schrijver, en de miljard Chinezen zitten dagelijks achter een cola met een rietje. Dat vond ik een nogal lachwekkende voorspelling. Cola was alleen te koop, had ik vandaag gezien, in restaurants waar uitsluitend buitenlanders komen. Een flesje kostte bovendien vijf jiao, het dubbele van een flinke warme maaltijd, en het halve dagloon van de gemiddelde Chinees.

Toen ik even later het stationsplein overstak, werd ik haast overreden door een man die zeer trots op zijn fiets zat. Achterop had hij een vuurrood spatbord met daarop in witte letters: Coca-Cola. De man had het gemaakt van een leeg blikje dat hij in de wacht had weten te slepen. De voetgangers draaiden zich om en volgden geïmponeerd het achterwiel, dat verdween in de fietsenfile.

EEN FIETSTOCHTJE OP HET PLATTELAND

Het stadje Guilin, driehonderdvijftigduizend inwoners, ligt midden in een sprookjeslandschap. Aan het eind van elke straat duiken puntige bergen op die bedekt zijn met een blauw waas van bomen. Eeuwenlang zijn Chinese kunstenaars naar dit gebied gekomen om zich te laten inspireren door deze mysterieuze omgeving. Dwars door het stadje loopt de rivier de Lijiang, altijd spiegelend glad. Houten jonken laten zich traag stroomafwaarts voeren. Stroomopwaarts komen ze door zich in slierten achter elkaar gebonden te laten slepen met een puffende motor voorop.

Elke ochtend rond een uur of acht heerst er grote bedrijvigheid aan de kade. Honderden toeristen wordt een plaats gewezen op een van de schepen die de komende uren de rivier af zullen zakken. De passagiers kunnen dan genieten van het mooiste natuurschoon dat China te bieden heeft. De meeste boten zijn al snel bevolkt met somber geklede Chinezen. Op twee boten is het minder druk. Die zijn speciaal gereserveerd voor groepen westerse toeristen die zich in hun kleurige outfits en met grote camera's op het zonnedeck installeren. Op de kade ziet het ondertussen zwart van de Chinezen die van alle kanten zijn toegestroomd om dit spektakel gade te slaan.

's Middags raken de bewoners van het stadje nog een keer uit hun gewone doen. Dan komen de westerse toeristen terug in air-cobussen en worden voor hun hotels afgezet. Een enkeling brengt nog een bezoek aan een van de winkels waar Engelssprekend personeel zijden stoffen, pentekeningen en antiek verkoopt. Vervolgens verdwijnen de toeristen in hun hotels om er die dag niet meer uit te komen.

Buiten het zomerseizoen zijn het bijna uitsluitend groepen gepensioneerde Amerikanen die een rondreis maken door China. Voor hen is er buiten de hotels niet veel te zoeken. De plaatselijke restaurants bieden een zeer beperkt menu en zijn gedurende etens-tijd overvol. Ook de invloedrijke burgers van Guilin prefereren de keukens van de westerse hotels. In hun sobere pakken verorberen ze feestelijke diners en kijken strak en stijf naar de aangeschoten buitenlanders aan de tafels om hen heen. Wie 's avonds een pilsje wil drinken, hoeft daarvoor ook niet de stad in te gaan.

Het enige café van Guilin is gevestigd op de negentiende verdieping van het gloednieuwe Lijang-hotel, dat hoog boven de stad uitsteekt. Nog een verdieping hoger is op de laatste bevrijdingsdag, 1 oktober, zelfs een disco geopend. Grijzende Amerikanen schuiven daar over de dansvloer, begeleid door muziek van Boney M. Het personeel van het hotel staat in de deur giechelend toe te kijken.

'*How are you,*' vraagt een jongen plotseling, wanneer ik 's avonds door de hoofdstraat loop.

Honderden Chinezen flaneren over het trottoir; het geeft een schok door een van hen in het Engels te worden aangesproken.

De jongen stelt zich voor als Yu en vraagt beleefd of ik al een treinkaartje heb voor mijn volgende bestemming. Nee? Dan kunnen we goede zaken doen samen.

Hij zal een treinkaartje voor me kopen voor de Chinese prijs. Dat zal me een hoop geld besparen, omdat ik als '*foreign friend*', zoals niet-Chinese toeristen worden genoemd, twee keer zoveel moet betalen. Hij garandeert dat ik zonder problemen met het Chinese kaartje de trein in kan komen. In ruil voor deze service wil hij dan wat foreigners' money met me wisselen. Yu heeft, dankzij de deals die hij op deze manier sluit, altijd heel wat buitenlands geld in zijn bezit. Daarvoor koopt hij zaken als elektronica, horloges en katoen in de *friendship store* die in deze stad, zeer uitzonderlijk, ook voor gewone Chinezen toegankelijk is. In normale winkels gelden voor deze artikelen lange wachttijden of moeten er distributiebonnen voor worden ingeleverd. Daarom kan Yu een flinke winst op de spullen maken als hij ze doorverkoop.

We wandelen wat door kleine straatjes die er nu vriendelijk uitzien omdat er geel en rood licht door de ramen naar buiten schijnt. Overdag is het hier grijs en treurig. Yu had vrolijk verteld over de manier waarop hij de regels ontduikt, maar nu praat hij heel ernstig. Dat handelen doet hij niet voor het geld, zegt hij, maar uit verveling.

Zes dagen per week staat hij in een fabriek achter een draai-bank. Vakantie heeft hij nooit. Zeven jaar geleden is hij daar tewerkgesteld, meteen na de middelbare school. Hij was dolgraag gaan studeren, maar omdat zijn ouders een intellectueel beroep hadden kon dat niet. De Bende van Vier had het toen voor het zeggen. Daar zit hij nu mooi mee, want hij zal tot zijn pensioen in die fabriek moeten blijven werken.

Hij heeft zichzelf Engels geleerd door veel naar de BBC te luisteren. Gelukkig woont hij in Guilin, waar veel toeristen komen, anders had hij zijn kennis nooit in praktijk kunnen brengen. Toch blijft zijn bestaan saai, vindt hijzelf, erg saai. Hij zou graag willen lezen wat buitenlandse kranten schrijven over China omdat hij de kluts is kwijtgeraakt toen de Bende van Vier gearresteerd werd. 'Sindsdien is het wel beter geworden, een klein beetje, maar alles wat ik over de politiek weet, komt van de regering die we nu hebben. Zij vertellen ons weer wat zij willen dat we geloven.'

Ik schakel over naar een iets opgewekter onderwerp en vraag Yu wat hij vindt van de toeristen in zijn stad. De Chinese toeristen zijn nooit te vertrouwen, zegt hij. Dat zijn mensen uit Beijing, Shanghai en Guangzhou. Meest mannen met hoge posities, die zogenaamd op zakenreis zijn. De jonge Chinezen die komen zijn vooral model-echtparen die van hun bedrijf een paar dagen hebben vrij gekregen voor een huwelijksreis. Hij blijft uit hun buurt omdat ze om te beginnen zijn kleding, een spijkerbroek en een rib-fluwelen beige jasje, als veel te westers zullen bekritisieren. De Hongkong-Chinezen vindt hij ronduit arrogant, die laten duidelijk merken dat ze rijk zijn. Van Amerikanen kan hij niet goed hoogte krijgen, die doen altijd zo luidruchtig. Europeanen vindt hij het aardigst, behalve Fransen, want die willen geen Engels spreken.

Iemand heeft hem eens foto's laten zien van Engeland. Wat een mooie huizen, wat een schone straten, en zoveel kleuren! In Europa zou hij graag willen wonen. Maar met Hongkong zou hij ook zeer tevreden zijn. De mensen daar hebben allemaal een week vakantie per jaar, zegt hij jaloers. Ze kunnen reizen.

'Ik heb nog een vraag,' zegt Yu verlegen als we afscheid nemen. 'Ik zou zo graag willen studeren. Denk je dat ik dat in Nederland zou kunnen doen?'

Sinds een paar maanden komen er niet alleen georganiseerde groepen toeristen naar Guilin, elke dag arriveren er op het station ook een paar jonge westerse toeristen met felgekleurde rugzakken. De kaartjestruc is inmiddels wijd en zijd bekend. Voor het Guilin-hotel, waar al deze individuele toeristen logeren, staan altijd wel een paar jonge Chinezen die iets willen ritselen. De zwarte handel in geld verloopt erg vriendelijk. Het is meer een kwestie van dienst en wederdienst. Maar iedereen verwacht dat dit niet lang meer zal duren. Nog even en het buitenlandse geld krijgt op straat een waarde die aanmerkelijk hoger is dan de officiële koers.

De twee soorten geld zorgen talloze malen per dag voor grote verwarring. In sommige winkels hebben de mensen het buitenlandse geld nog nooit gezien en weigeren ze het aan te nemen. In andere zaken verroert het personeel zich juist niet voordat duidelijk is dat ze met die vreemde biljetten betaald zullen worden. De man van het fietsenverhuurbedrijf in de hoofdstraat geeft me pas een zwaar, zwart rijwiel nadat hij zorgvuldig mijn buitenlandse borgsom in zijn eigen zak heeft weggestopt en gewoon geld uit zijn portemonnee in de kas heeft gedaan.

Het is vroeg in de ochtend als ik, in een willekeurige richting omdat er nergens kaarten van de omgeving te krijgen zijn, de stad uit fiets. Op het land zijn mensen met grote hoeden op aan het werk in de lichtgroene rijstvelden die staan te wuiven tussen de Bommelachtige bergen. Het is druk op de weg: fietsers, voetgangers en een enkele pruttelende driewieler.

Verder landinwaarts wordt het stiller. In de verte zie ik een

dorpje, of liever gezegd, een commune. Een man springt op in de poort. Hij gebaart dat ik niet verder mag. Voor buitenlanders is het platteland verboden gebied omdat daar geen adequate voorzieningen zouden zijn. Een westerse toerist mag zich eigenlijk niet buiten de inmiddels ruim honderd opengestelde grote steden begeven. Wie een bezoek wil brengen aan een commune moet dat van tevoren aanvragen en krijgt dan begeleiding van een gids. Het kan de man niet veel schelen als ik toch doorrij, want hij gaat weer rustig zitten, zie ik over mijn schouder.

Aan weerszijden van de ongeplaveide straatjes staan grijze flats van vier verdiepingen. Elke woning heeft zo te zien één kamer. Een paar oude vrouwen zitten voor de ingangen van de gebouwen te breien en houden een oogje op kleine kinderen die in de modder spelen. De rest van de bewoners is blijkbaar aan het werk op het land. Ik kom langs een muur waarachter schoolkinderen een les opzeggen. Dan volgen er eenkamerhuisjes, in genummerde blokken aan elkaar gebouwd. Het enige levende wezen hier is een oude man in een zwarte katoenen broek en een zwart jasje. Hij kijkt alsof hij water ziet branden als ik voorbijkom. Dan is er weer een poort. De vrouwelijke portier gaat midden op de weg staan en gebaart dat ik terug moet. Ze pakt het stuur van mijn fiets beet. Achter haar loopt de weg verder door de velden, maar ze is niet te vermurwen.

Ik neem een andere weg terug door de commune. Een klein gedeelte ervan is keurig bestraat. Langs de kant staan bakstenen gebouwen van twee verdiepingen. Dit moet het administratieve centrum van de commune zijn: overal staan de deuren open en kan ik binnenkijken in kleine kantoortjes. Daar zitten mannen en vrouwen aan houten tafels thee te drinken en te breien. Ze dragen keurige blauwe en groene uniformen. Deze mensen zien er niet uit alsof ze ooit tot hun knieën in de modder rijst staan te planten. Druk hebben ze het zeker niet. Een man die met zijn handen op de rug de verschillende kamers loopt te inspecteren, gebaart nors dat ik door moet rijden, terug naar de stad.